

Parashat Parashat Shoftim **King and Kingdom** **Rabbi Shai Finkelstein**

דברים פרק יז פסוקים יד-טו

כִּי־תֵבֵא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וַיִּשְׁכְּתָה וַיִּשְׁכַּתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ
כָּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתִי: שׁוּם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אַחֶיךָ תָּשִׂים
עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אַחֶיךָ הוּא:

אברבנאל פרשת שופטים

הדעת הראשון הוא לחכמינו ז"ל בספרי אמרו לא בקשו ישראל מלך אלא להעבירים לעכו"ם. שנאמר (שמואל א' ה') והיינו גם אנחנו ככל הגוים. ואמר מיום העלותי אותם מארץ מצרים עד היום הזה ויעזבוני ויעבדו לאלהים אחרים וגו' והדעת הזה רחוק אצלי מאד לפי שאם היה כן לא היה הקדוש ברוך הוא ממלא שאלתם ולא היה מספיק בידיהם ולא יאמר כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין ומשחתו לנגיד על עמי ישראל (שם ט') והושע את עמי מיד פלשתים כי ראיתי את עמי כי באה צעקתו אלי וגומר. יורה שהיתה המלכתו הכרחית ומועילה לתשועת העם. ועוד כי כאשר אמר יתברך ועתה שמע בקולם אך העד תעיד בהם והגדת להם משפט המלך. איך לא זכר דבר מהעכו"ם אשר יעבדו. וזה ממה שיורה שלא כווננו לענין גלולים חלילה. ומה שאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים לא אמרוהו לענין גלולים. כי אם לענין המשפט והמלחמות כמו שאמרו מיד באמרם ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם מלחמותינו...

והדעת הב' הוא גם כן לחז"ל בתוספתא דמסכת סנהדרין אמרו. זקנים שבדור כהוגן שאלו שנא' שימה לנו מלך לשופטינו ככל הגוים. ועמי הארץ שבהם קלקלו שנאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים. מורה שהיה דעתם שלא חטאו בעצם השאלה כי אם באופן הדברים אשר שאלוה וידמה שלזה כוון הרמב"ם בספר שופטים הלכות מלכים פ"א. באמרו שהיה חטאם לפי ששאלוהו בתרעומת שלא לשם מצוה כי אם מפני שקצו בהנהגת שמואל וכו'. וגם זה איננו שוה ל'. לפי שהתורה כשצותה בשאלת המלך ואמרה אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי. ואם ישראל דברו כדברי התורה מה פשעם ומה חטאתם. ... ועוד כי הנה בשמואל אמר וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך וגו'. והוא ע"ה בהוכיחו אותם אמר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך. הנה לא אמר ככל הגוים ולא ששאלוהו בתרעומת כי אם בשאלת מלך סתם. והוא המורה שבעצם השאלה היה החטא:

והדעת הג' הוא להרמב"ן בפ"י לא יסור שבט מיהודה, שאמר שהי' החטא במה ששאלוהו בימי שמואל והיה בזה אליו קלון וחרפה רבה והיותו שופט ונביא הש"י, והיו מואסים בהנהגתו ובוחרים בהנהגת אחר בחייו:

והדעת הד' הוא להר"ן שכתב שכפי השורה היה דבר המשפט התמידי מסור לשופטים וענין המלחמות מסור למלכים שישראל חטאו במה ששאלו מלך לשפוט, כי אלו שאלוהו סתם או להלחם, לא היה רע בעיני ה' גם בעיני שמואל, ומדברי הרב רלב"ג לקחו, אבל הדעות מהרמב"ן ומהרב רלב"ג והרב ר"ן הם בלתי נכונים אצלי, לפי שעם היות שבשאלת ישראל מלך, זכרו ענין המשפט, לא היתה כונתם כפי האמת שיהיה למלך המשפט המסור לשופט"י כי יהיה בלתי אפשר שישב המלך לשפוט בין דם לדם בין דין לדין דברי ריבות כל ישראל, אבל ממשפט המלוכה כמו שבא בקבלה האמתית בפרק כהן גדול היה המשפט שלא כדין כפי צורך השעה לתקון העולם ולשבור זרועות רשעים.

... ואם היה כל זה מחק המלוכה מה היה חטאם באמרם ושפטנו מלכנו ונלחם מלחמותינו, כי הם לא סרו בטחונם מהש"י בענין המלחמות עם היותם שואלים מלך שיצא לפניהם ויבא לפניהם, וכן בענין המשפט לא שללו משפט השופטים, ואם היה דעתם לסור מדרכי התורה בהנהגת המלך לא היו שואלים אותו לשמואל כי היו הם ממנים אותם לרצונם, והוא ממה שיורה שלא שאלו מלך כי אם כפי מה שזכרה התורה, אבל לפי שזקן שמואל והיו חסרי מדבר המשפט המסור לבית דין ולשופט הגדול העומד במקום המלך, לכן היתה שאלתם מלך שישפטם מאותו משפט שלא כדין לצורך השעה המיוחד למלך, לא מהמשפט המסור והמסור לשופט"י.

... ראוי שנדע אם המלך הוא דבר הכרחי ומחוייב בעם חיוב עצמי או אפשר בלתו, וכבר חשבו הפלוסופים שהוא כן, ושרות המלך לעם בקבוץ המדיני כיחס הלב בגוף הבעל חי שיש לו לב, וכיחס הסבה הראשונה אל העולם הכולל, ואם המעיינים האלה יסברו שהמלכות יגזור שלשה דברים, הראשון האחדות והעדר השתוף, והשני ההתמדה והעדר החלוף, והשלישי היכולת המוחלט, הנה תהיה באמת מחשבתם בחיוב המלך והכרחיותו כוזבת, לפי שאינו

מהבטל שיהיו בעם מנהיגים רבים מתקבצי' ומתאחדים ומסכימים בעצה אחת ועל פיהם תהיה ההנהגה והמשפט וזהו כנגד התנאי הראשון, ולמה לא תהיינה הנהגותיהם משנה לשנה או לג' שנים כשני שכיר או פחות מזה, ובהגיע תור שופטים ושוטרים אחרים יקומו תחתיהם ויחקרו את פשעו הראשונים באמונתם ואשר ירשיעון ישלם כל אשר הרשיע לעשות וזהו כנגד התנאי הב', ולמה לא יהיה גם כן יכלתם מוגבל ומסודר כפי הדתות והנמוסים הדין נותן שיחיד ורבים הלכה כרבים, ושיותר קרוב להיות הפשע באדם אחד ...

ובהיות הנהגותיהם זמניות והם עתידים לתת את הדין אחרי ימים מועטים יהיה מורא בשר ודם עליהם ומה לנו להביא על זה טענות שכליות והנה הנסיון גובר על ההקש, הביטו וראו הארצות שהנהגתם על ידי המלכים, והיום הזה ראינו כמה ארצות שהנהגותיהם ע"י השופטים ומושלים זמניים נבחרים ביניהם ומלך אלקים עמהם, ... והנה המלכיות הנבחרות אשר אין בהם נפתל ועקש לא ירים איש את ידו ואת רגלו על כל דבר פשע, והמה כובשות ארצות לא להם בחכמה בתבונה ובדעת, וזה כלו ממה שיורה שמציאות המלך בעם אינו הכרחי.

ההקדמה השנית היא שאף שנודה היות המלך דבר מועיל והכרחי בעם לתקן הקבוץ המדיני ושמירתו, מה שהוא /בחלוף האמת/, הנה בעם ישראל איננו כן כי אינו צריך ולא הכרחי להם, וביאור זה הוא שצורך המלכים בעם הנה 'יכולל' בג' ענינים, הא' לענין המלחמות להושיע את העם מאויביהם ולהלחם בעד ארצם, והב' הוא לסדר הנמוסים ולהניח התורות הצריכות לתקונם, והג' להכות ולהעניש פעמים שלא כדין כפי צורך השעה אשר זה יאות אל היכולת האלהי המוחלט אשר לו, והנה הג' הענינים האלה האומה הישראלית לא תצטרך אליה לא לענין המלחמות ותשועתם מאויביהם לפי שישראל נושע בה' והוא הנלחם להם, ... וג"כ לא היו צריכים למלך להנחת התורות והנמוסים כי תורה צוה לנו משה וגו', וצוה הוא ית' (פ' ואתחנן) לא תוסיפו על הדבר וגו', ... וגם כן לא היה המלך צריך בישראל להכות ולהעניש פעמים לצורך השעה, שזה מסרו הקדוש ברוך הוא לב"ד הגדול מהם הסנהדרין.

ואחרי ב' ההקדמות האלה שהקדמתי, שמע פי' פרשת המלך וענין המצוה כפי אמתתה, הנה באמרו כי תבאו אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי אין בזה מצוה כלל כי לא צוה הש"י שיאמרו זה וישאלו מלך, אבל הנה הוא הגדת העתיד, יאמר אחרי היותכם בארץ הנבחרת, ואחרי הכבוש והמלחמות כלם ואחרי החלוק וזהו אמרו וירשתה וישבת בה אני ידעתי שתהיו כפויים טובה כשתאמרו מעצמכם אשימה עלי מלך לא מפני ההכרח להלחם עם העממים ולכבוש את הארץ כי כבר היא נכבשת לפניכם כי אם להשתוות עם האומות הממליכי' עליהם מלכים, ובזה מהסכלות כי היה לכם לשאול מלך בהכנסתכם לארץ ללחום את מלחמותיכם שאז היה הזמן הנאות לצרכו לא אחרי הכבוש והחלוק והישיבה בטח בדד בארץ.

וזהו אמרו ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי רוצה לומר לא להכרח ולא לצורך כלל כי אם לעשותכם כמעשה הגוים, וזכר שכאשר יקרה זה לא ימליכו המלך ההוא כרצונם כי אם אשר יבחר ה' בו מקרב אחיהם וזהו עצם המצוה ואמתתה, רוצה לומר שום תשים עליך מלך מקרב אחיך לא שיצוה אותם שישאלוהו, כי אם שכאשר ישאלו אותם מרצונם לא יבחרוהו מעצמם כי אם אשר יבחר ה' מקרב אחיהם, ולפי זה יהיה ענין המלך מצות עשה תלויה בדבר הרשות, כאומר כאשר תרצה לעשות כן עם היותו בלתי ראוי,

אל תעשה אותו כי אם בזה האופן, והוא דומה לפרשת כי תצא למלחמה על אויבך וגו' וראית בשביה שאינו מצוה שיחשוק בה ויבעלנה ולא שיקחנה ויבעלנה כמו שהיא, אבל הוא דבר הרשות ומפעל היצר הרע, והמצוה היא אחרי הבעילה הראשונה...היא...

רש"ר הירש פרשת שופטים פרק יז פסוק יד

ואמרת אשימה עלי מלך ככל־הגוים אשר סביבתי: אחרי השלמת כיבוש הארץ, כאשר תשב לבטח בארצך, תחוש בצורך למנות עליך מלך, וסיפוק הצורך הזה איננו רק מותר אלא על פי ההלכה (סנהדרין כ ע"ב) הוא מצוה. ומכאן שמצות "שום תשים עליך מלך" תלויה ועומדת עד שיתעורר הצורך הזה, שכן רק אם יחוש בצורך הזה יעריכו כהלכה את מוסד המלך ולא יראו בו קיפוח עצמאות שנכפה עליהם בעל כורחם. תחושת הצורך הזה יכולה להתעורר רק מסיבה אחת: הם ירצו להבטיח את הענין היחיד שהוא תנאי לשמירת ה' וברכתו; הם יבקשו להביא לידי כך שישראל יהיה "ישראל" - העם הנאמן לתורת ה'. לפיכך אין ספק שהתוספת "ככל־הגוים אשר סביבתי" יכולה להתפרש רק כך: ההצלחה הלאומית העליונה של כל הגוים מתבטאת בפיתוח עוצמה גדולה כלפי חוץ, לצורך זה הם מאחדים את כל כוחותיהם הלאומיים, ואיחוד זה יושג רק על ידי השתעבדות לראש אחד, שכל הכוחות הלאומיים נמסרו לפקודתו.

גם אתה תחוש בצורך דומה, אלא שההצלחה הלאומית העליונה שלך מתבטאת בקיום מלא של תורת ה' כלפי פנים, ולצורך זה תבקש לכונן אחדות לאומית על ידי ההשתעבדות לראש אחד. הראש הזה שתשים עליך יהיה הראשון לשומרי התורה בישראל, ובאצילות המוסרית של נאמנותו לתורה יעבור לפני עמו כמופת. רוח הייעוד הזה תמלא את לבו, ולרוח זו יבקש לרכוש כל רוח ונפש בהכרה וברעיון במלה ובמעש. בכח דברו, דוגמתו וכבודו יתייצב כנגד כל המתנכרים לרוח זו, ואתה תמסור את כל כוחותיך לפקודתו כדי שיילחם ויגן על ייעודך הלאומי כלפי פנים. אכן זה הוא ייעודו של המלך בישראל, שכן עם ביטול הריכוזיות נשקפה סכנה לאומה שהתפצלה ליחידים, והיה חשש שהיחידים יתנכרו לייעוד הלאומי של הכלל ויתרחקו מתפקידו המוסרי האחד. מינוי המלך נועד לקדם את פני הסכנה הזאת, ועל כך יעידו ספרי ההיסטוריה המספרים על בגידת ישראל:

ברגעים בולטים במיוחד של הבגידה הזאת - כפסל מיכה ופילגש בגבעה - הם חוזרים ומסבירים, חוזרים ומקוננים: "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה".

זה הוא הייעוד המקורי של המלך בישראל, ובניגוד גמור לכך עומדים הנימוקים והמטרות של בחירת המלך הראשון בימי שמואל.